

LIETUVIŲ KATALIKŲ MOKSLO AKADEMIJA

DR. JUOZAS JAKŠTAS

PAVĖLUOTAS LIETUVOS KRIKŠTAS

Atspaudas

iš

L. K. M. Akademijos *Suvažiavimo Darbų* VI t.

173-188 psl.

DR. KALYS PERKUS
ARCHYVAS

Roma 1969

PAVĖLUOTAS LIETUVOS KRIKŠTAS

Savaimingą Lietuvos istorijos kelią viduramžiais lėmė jos ilgai išlaikyta pagonybė. Lietuvių pagonybė buvo tuo atžvilgiu tikras anachronizmas visos Europos istorijos požiūriu. Juk iki Lietuvos krikšto Europa jau išgyveno vadinamuosius viduramžių laikus, kur vadovaujantį vaidmenį turėjo krikščionybė, jungusi ją į daugiau ar mažiau vieningą bendruomenę. O Lietuvos krikšto metu jau buvo bebrėkštą nauji laikai, renesansu vadinami, kur kiek naujoviškos kultūros kelius skynė Petrarca, Boccaccio ir kiti. Vadinasi, Lietuva įžengė į krikščionybės kelią jau naujųjų laikų aušroje ir neišgyveno viduramžių drauge su vakarų Europa. Ji paliko už jos ribų.

Kaip ji nesutapo su vakarų Europa, taip ji neišsijungė kultūrinio požiūriu ir į jos rytinę dalį, nors politiškai giliai įsiterpė į ją ir žymiai jos daliai ilgus amžius vadovavo. Kai jau naujaisiais laikais rytų Europa iš buvusios Maskvos kunigaikštijos virto Rusija, jos lietuvių valdytoji dalis gavo vakarų Rusijos vardą. Iš čia ir sukombinuotas (rodos, bene pirmą kartą M. Liubavskio) Lietuvos-Rusijos valstybės pavadinimas. Šis vardas vartotas šalia vakarų Rusijos ir abiem žymėta Lietuvos didžiai kunigaikštijai priklausiusi dalis. Po bolševikinės revoliucijos išnyko Lietuvos-Rusijos valstybės pavadinimas ir sovietiškoji istorijografija grįžo prie Lietuvos didžiosios Kunigaikštijos vardo¹. Tačiau vakarinės Rusijos sąvoka ir neišnyko, kaip rodo amerikiečio O. P. Backaus veikalas antraštė: *Motivs of West Russian nobles in deserting Lithuania for Moscow* ir vokiečio H. Jablonovskio — *Westrusland zwischen Wilna und Moskau*. Abiem autoriam pirmiausiai rūpėjo Lietuvos didžiosios kunigaikštijos rusiški kraštai ir jiems jie davė Rusijos imperijos istorikų sukurtą pavadinimą.

Tuo būdu lietuviai padėjo savo istorinius laikus neišsilieję į Vakarų pasaulį ir sukūrė vadinamąją vakarų Rusiją.

Jie įsiterpė tarp jų abiejų ir savaimingi išliko per ilgus šimtmečius. O išlikę skirtingi, jie padėjo pagrindus tai šių dienų Europos daliai, kuriai duotas rytų centro Europos vardas. Jie išsilaikė tam tikru istoriniu unikumu žymia dalimi savos pagonybės dėka.

¹ Tačiau V. I. Pičeta « rusų istorikų savaitėje » Berlyne 1928 m. dar kalbėjo apie « Lietuvos-Rusijos valstybę ».

Šios įvadinės pastabos žadina pagrindinį mūsų kalbamo dalyko klausimą, kaip lietuviai, palyginti nedidelė salelė, įsiterpusi tarp rytų ir vakarų krikščionybių, galėjo taip ilgai pagonimis išlikti. Kodėl jie tuo atžvilgiu pasirodė skirtingi nuo Europos tautų, kurių tarpe krikščionybė, prasidėjusi nuo Viduržemio jūros pakraščių, vis plito?

1. KRIKŠČIONYBĖS PLĖTRA VAKARŲ IR RYTŲ EUROPOJE

Krikščionybės plėtojimas Romos imperijoje, kai ji nuo Teodosijaus I laikų (IV amž.) gavo valstybinį pripažinimą, buvo tokia sklandi, kad Bažnyčios Tėvai ėmė mokyti, jog pati imperija išikūrusi Dievo valia paruošti kelią Kristui ateiti. Jos išikūrimas, sutapęs su Kristaus atėjimu, reiškęs kai kuriems Bažnyčios Tėvams tą povilišką *plenitudo temporum*, kada visa žmonija turės susijungti į vieną dvasinę bendruomenę ir priimti Mesijo paskelbtą *Gera Naujieną*. *Gera Naujiena* iš tikrųjų plito politiškai vieningoje Romos imperijoje, kur išvedžioti keliai, miestai ir ypač legionai padėjo sėti jos daigus. Nuostabiai greitai krikščionybė peržengė imperijos ribas ir ėmė plisti barbarų tarpe. Tiesiog nepastebimai ji pasisavinta rytinių germanų, kai vienai jų giminei, gotams paskirtas vyskupas Ulfilas (311-381 m.) davė jų kalboje Šventraščio dalį ir krikštijo juos. Jų padunojuje gauta krikščionybė buvo IV amžiuje Rytuose įsitvirtinęs arianizmas, ir germanai pasisavino jį. Su arioniška krikščionybe germanai pasklido Vakaruose. Čia tos tikybos išpažintojus sutinkame V-VI a. burgundus, alėmanus, gotus, vandalus, langobardus ir kitus. Kai kurie jų, įsiterpę į romėniškos krikščionybės tarpą, katalikais virto, o kai kurie paliko arijonais iki išnykstant. Krikščioniškoji katalikiška Romos imperija asimiliavo juos.

Lengvai krikščionimis tapo ir tautos neturėjusios ryšių su imperija ir visą laiką buvusios už jos ribų. Kai kurios jų, tiesa, liko įtrauktos į krikščionišką bendruomenę per tarpininkus, atnešusius joms iš imperijos gautą krikščionybę. Tuo keliu krikščionimis tapo dabartinės Vokietijos germanai, gavę ją iš frankų valstybės. Jiems ji diegta ne vien žodžiu, bet ir kardu. Karolio Didžiojo saksų krikštas, trukęs 30 m. su viršum, palieka klasišku krikštijimo kardu pavyzdžiu.

Nuostabiai nežymiai ne tik prigijo, bet tiesiog pražydo krikščionybė Airijoje jau V amžiuje ir vėliau davė prašmatnius misionierius ir vienuolius visam vakarietiškam pasauliui. Jie, talkininkaudami frankų valdovams, baigė jų pradėtą krikščioninimo darbą.

Iš vakarų Europos žemyno atėjo krikščionybė ir į Skandinaviją. Jos pirmas skelbėjas buvo iš Vokietijos kilęs šv. Ansgaras apie 800 m.; bet kraštas krikščionišku tapo vos XI amžiuje. Iš Švedijos krikščionybėėjo į Suomiją, kai abu kraštai jungėsi ir politiškais ryšiais. Tad Suomija sau ramiai jau XIII amžiuje įsitraukė į Vakarų kultūros sferą.

Apmetus trumpu žvilgsniu krikščionybės išplitimą Vakaruose, grįžkime į Lietuvos padangę ir į jos aplinką ir žiūrėkime, kaip čia vyko *Geros Naujienos* plėtra. Kai imama kalbėti apie krikščionybės pradžią ir Lietuvą, pirmiausia lyg palyginimui užsimenama apie daug ankstyvesnę Lenkijos ir Kijevo Rusijos krikštą jau 10 amžiuje įvykusį. Turint galvoje, kad Lietuva bent iš formos visa krikštijosi net 400 m. vėliau nei abu šie artimi kaimynai, jos pavėlavimas darosi nuostabiai mįslingas. Mįslė darosi juo didesnė, kai turima galvoje, jog krikščionybė tiek į Lenkiją, tiek į Rusiją atėjo tuo pačiu keliu, kaip ir į kitus Europos kraštus: ji įsiskverbė į juos tos pačios imperijos (romėniškos) krikščionybės vystymosi pasėkoje.

Meskime trumpą žvilgsnį į krikščionybės pradžią šiuose dviejuose Lietuvos kaimynuose.

Kai mums jau pražilusiems senos caro mokyklos epigonams tenka kalbėti apie krikščionybės pradžią Rusijoje, savaime skverbiasi į galvą iš ano meto vadovėlių išmokta pasakaitė, kaip Kijevo kunigaikštis Vladimiras (vėliau šventuoju paskelbtas) sumojo atsakyti nuo pagonybės ir pasirinkti vieną trijų tikėjimų: žydų, mahometonų ar krikščionių. Jis siuntęs pasiuntinius į visų trijų tikėjimų kraštus ir iš jam parneštų duomenų pasirinkęs bizantišką krikščionybę. Tuo būdu Vladimiras pats krikštijosi ir persodino rytinės imperijos ortodoksiją į Rusijos žemę.

Taip maždaug buvo kalbama apie krikščionybės pradžią Rusijoje senuose veikaluose, k. a. Golubinskio, Makarovo. Tiesiog staigmena buvo užtikus dabartinio sovietų istoriko, M. N. Tichomirovo, Leningrado universiteto profesoriaus ir akademiko, straipsnį: *The origin of christianity in Russia*². Straipsnis labai skiriasi nuo įprastinių sovietinių straipsnių panašiu klausimu (gal todėl ir paskelbtas užsienyje) ir visai prilygsta vakarietiškiems to pobūdžio straipsniams.

Tichomirovas sumini tris versijas apie krikščionybės pradžią Rusijoje: apaštalo Andriejaus, Pauliaus ir jo mokinio Androniko ir bizantišką. Jis nepaiso pirmųjų dviejų versijų, pasiūsdamas jas į legendų sritį, ir priima trečiąją, kildinančią krikščionybę iš Bi-

² Straipsnis išspausdintas žurnale *History*, 44 t. 1959 m.

zantijos. Čia pat sovietų mokslininkas įrodinėja ne be pagrindo, kad krikščioniškos bendruomenės atsirado Kijevo valstybėje dar toli gražu prieš Vladimiro krikštą (989): jau antroje IX amžiaus pusėje. O X amžiaus pradžioje krikščioniška bendruomenė buvo žymiai išaugusi ir pačiame Kijeve. Tai rodanti 944 m. Kijevo kunigaikščio Igorio sutartis su Konstantinopoliu, kai ją pildyti prisiekė pagonyms ant kalno prie perkūno statulos, o krikščionys Elijo bažnyčioje. Vadinas, jau prieš 45 oficialaus krikšto metus sosti-
nėje gyventa dviejų bendruomenių: krikščionių ir «nekrikštų» kaip šaltinis sako. Atrodo, Vladimiro krikštas daugiau legalizavo faktinę padėtį.

Mūsų kalbamam reikalui svarbu pažymėti, kad krikščionybė Rusijoje nuo Kijevo lyg savaimingai sklido po plačiuosius jos plotus. Jai sklisti iš dalies padėjo ir Vladimiro karo žygiai į šiaurinių vakarinių rusiškų giminių ir net į jotvingių kraštus. Iki XI amžiaus vidurio naujas tikėjimas tiek buvo išplitęs Rusijoje, kad jis pasiekė net Didįjį Naugardą. Tichomirovas mini pagonišką reakciją, kilusią čia 1071 m. Tuo būdu bizantiškoji krikščionybė, spinduliavusi iš Kijevo kunigaikštijos, vertė plačias Rusijos sritis viena kultūros bendruomene jau nuo XII amžiaus. Tai patvirtina ir kitas Sovietų istorikas (berods, literatūros), taip pat Leningrado universiteto profesorius, D. S. Lichačiov, kai jis šiaip kalba apie Kijevo Rusijos kultūros išplitimą XII-XIII amžiuje: «Nepaisant politinio susiskaidymo, Kijevo Rusija sudarė nuostabų kultūrinį vienetą nuo Ladogos šiaurėje iki Tmutorokano pietuose, nuo Jaroslavlio rytuose iki Haličo ir Polocko vakaruose»³.

Akivaizdoje šios bizantiškos krikščionybės sukurtos vieningos kultūros didžiosios Rusijos lygumoje ir visai artimose Lietuvai srityse kyla klausimas, kodėl ji negalėjo tais laikais įsiskverbti ir į Lietuvą. Kodėl ji, pasiekusi, sakysim, Polocką, Minską, Gardiną, negalėjo pasistūmėti į Vilniaus apylinkes? Vargiai čia tinka mūsų įprastas aiškinimas lietuviams buvus išskirtus ilgus amžius iš krikščioniškos bendrijos ypatingų geografinių sąlygų. Girdi, kraštas buvęs nuošalyje didžiųjų kelių, pilnas klampių pelkių, ežerų ir raistų ir dar traškančių girių padengtas. Tad jis buvęs lyg atskirtas nuo pasaulio ir misionieriams sunkiai prieinamas. Ši nuomonė kartojama istorijos veikaluose, pavyzdžiui, Šapokos⁴ ir paskučiausiai pabrėžta dr. V. Gidžiūno gražioje studijoje⁵. Čia autorius

³ D. S. LICHAČIOV, *Further remarks on the problem of Old Russian culture*. Žr. *Development of the USSR* (kolektyvinis veikalas), Seattle 1964, 168 psl.

⁴ *Lietuvos Istorija*, Kaunas, 1936, 23-24 psl.

⁵ *De missionibus Fratrum Minorum in Lituania*, 1950, 4 psl.

sako: « ... *situs quoque locorum magnas difficultates missionariis opposuit. Ad illas enim regiones densis silvis, latis paludibus lacubusque abundantes haud facilis erat accessus* ». Nesigilinant į šios pastabos tikslumą, mūsų kalbamam reikalui svarbu pažymėti, kad lietuviams nuo seniausių laikų turėjo būti žinomas tas garsusis vandens sistemos kelias vadinamas « iš variagų į graikus », kuriuo daugiausiai sklido krikščionybė ir kultūra iš Kijevo į šiaurę. Tai rodo, manding, žodžio gudas atsiradimas lietuvių kalboje.

Jau senai kalbininkų susekta, kad gudo žodis kilęs iš goto, senos germanų giminės vardo. Kaip žodis atėjo į lietuvių kalbą ir kaip jis imtas taikyti mūsų rytų kaimynui, išaiškino vokiečių filologas, mums gerai žinomas E. Hermann savo pranešime Göttingeno mokslo akademijoje⁶. Pasak jo, Krymo gotai, atkeliavę III amžiuje po Kristaus prie Juodųjų jūrų ir čia įsikūrę sau valstybę, palaikė ryšius su savo tautiečiais Skandinavijoje ir su jais bendraudami tuo variagų keliu tapo žinomi aisčiams. Šie jų vardą išplėtė ir pritaikė taip pat slavams, per kurių kraštą gotai keliavo.

Tad gudo vardas rodo lietuvius jau nuo proistorinių laikų pažinojus variagų kelią ir gyventojus apie jį. Pažintis nenutrūko ir krikščionybės plitimo metu guduose ir todėl tenka stebėtis, kad ji nelipo lietuviams. Tai sunkiai išaiškinamas faktas. Šio fakto akivaizdoje dėmesio verti kun. V. Bagdonavičiaus samprotavimai jo paskaitoje Washingtone *Lietuvių tauta ateities perspektyvoje*⁷. Joje pabrėžiamas lietuvių tautos pasyvumas ir rezistenciškumas santykiuose su kitomis tautomis; nors, iš kitos pusės, kalbama, kad Lietuvoje gana intensyviai buvo juntama graikiškos krikščionybės įtaka ir dar seniausiais laikais; kaip autorius sako, « prieš santykiavimą su Rusijos kraštais ». Jei tokia įtaka būtų buvusi, tai kyla klausimas, kodėl ji nepaliko jokių pėdsakų. Juk stačiatikiškos lietuvių visuomenės mūsų istorija nežino. Jai žinomi tik paskiri stačiatikiai lietuviai kunigaikščiai Lietuvos didžiosios kunigaikštijos laikais ir vienas kitas karjeristas XIX amžiuje. Iš tikrųjų, ne apie bizantiškos krikščionybės įtaką reikia kalbėti turint galvoje anuos seniausius laikus, bet apie lietuvių kultūrinį ir tautinį atsiribojimą nuo slavų. Apie tai netiesioginiai kalba ir dabartinis gudų archeologas F. D. Gurevič, vadovaujās gudiškosios panemunės kasinėjimams. Jis sako: « Mūsų eros pirmo tūkstantmečio gale gudiškosios panemunės srityje gan ryškiai nusistoja slavų-lietuvių

⁶ *Sind der Name Gudden und die Ortsnamen Danzig, Gdingen und Graudenz gottischen Ursprungs?* Žr. *Nachrichten der Akademie der Wissenschaften in Göttingen*, 1941.

⁷ *Draugas*, 151 nr., 1964.6.27 d.

etninė siena, išsilaikiusi vėliau eilę šimtmečių»⁸. Greičiausiai lietuviai, atsiskyre nuo slavų etniškai ir iš dalies kultūriškai, kratėsi ir jų tikėjimo ir prie savo senojos paliko.

Kad lietuvių neviliojo net į jų tarpą besiskverbianti rytietiška krikščionybė ryšium su valstybės kūrimusi XIII amžiuje, liudija tikrai dėmesio vertas V. T. Pašutos Volynės kronikoje išskaitytas *Lietuvos metraštis*. Pasak Pašutą, Volynės kronikos autorius turėjo rankose dabar dingusį *Lietuvos metraštinį* ir iš jo davė lyg biografines žinias apie Mindaugą, Trainiotą, Vaišvilką, Švarną ir Traidenį⁹. Tiesiog staigmena V. T. Pašutos naujiena, jog tas Volynės metraštyje skaitomas Traidenio prakeikimas, dažnai cituojamas vadovėliuose, kur jis gretinamas su Sirijos Antiochu, Palestinos Erodu ir Romos Neronu, iš to vadinamo lietuviško metraščio išrašytas¹⁰. Jei pripažinti Pašutą sekant buvus tokį metraštinį, tada Traidenio prakeikimą galima laikyti kokio Lietuvos valstybėje gyvenusio stačiatikio vienuolio puolimu pagonies valdovo. Jis koneveikiamas ne dėl kovų su Volynės-Haličo kunigaikščiais, kaip lig šiol manyta ir dar S. Sužiedėlio kartojama¹¹, bet dėl pagonybės. Tai rodo tuojau po keikimo sekanti metraštininko gan pagarbi kalba apie 4 Traidenio stačiatikius brolius net » per daug mylinčius tikėjimą ir vargšus ». Tuo būdu, tariamas lietuviškas metraštinis pavaizduoja rytietiškos krikščionybės smelkimąsi į Lietuvą plintant valstybei į slaviskas sritis, pirmoj eilėj į Juodąją Rusiją. Atrodo, Traidenio viešpatavimas buvo pagoniškoji reakcija prieš Vaišvilko ir Švarno politiką, ir Lietuvos valstybės ribose gyvenusio kokio vienuolio raštas bus buvęs josios iššūkis. Tai stačiatikiškoji reakcija prieš lietuvišką pagonišką Traidenio politiką. Ji rodo, jog lietuviai, nors ir lenkė po savo valdžia slavų kraštus, tačiau jų tikėjimo nebuvo per daug traukiami jau tada, kaip ir visais laikais.

Vakarietiškoji krikščionybė anksčiausiai slinko į Lietuvą iš Lenkijos. Josios pradinį skverbimąsi į Lietuvą kadaise gražiai aprašė lietuviams palankus buvęs, Vilniaus Batoro universiteto profesorius K. Chodyncki ilgokame straipsnyje *Próby zaprowadzenia chszescijanstwa na Litwie przed unyą Krewską*¹². Tuo pačiu klausimu kalba ir mūsų istorikas V. Gidžiūnas be minėto veikalo *De missionibus* dar *De Fratibus Minoribus in Lituania* (1950).

Kaip žinoma, 966 metai laikomi Lenkijos krikšto ir valstybės

⁸ F. D. GUREVIČ, *Drevnosti belorusskago ponemanja*, 1962, 144 psl.

⁹ V. T. PAŠUTO, *Obrazovanie litovskago gosudarstva*, 1959, 42 psl.

¹⁰ Ten pat, 41 psl.

¹¹ Straipsnyje *Traidenis*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, XXXI (1964), 366 psl.

¹² *Przegląd Historyczny*, 1914.

pradžia. Susikūrusi valstybė ir Bažnyčia, rodos, ne be vokiškosios imperijos įtakos, greitai plito į šiaurę, į Pamarį ir į rytus, jotvingių žemės link. Jotvingių kaimynystėje įsisteigė atskira Mozūrijos kunigaikštija ir jos sostinėje Plocke (prie Vyslos) buvo įkurta vyskupija (1075). Tuo pačiu metu įkurta ir misionieriška vyskupija Čerske, skirta jotvingiams ir lietuviams¹³. Vėliau ji įjungta į Poznanės vyskupiją. Su vyskupijomis kūrėsi vienuolynai, įvairių vakariečių, vokiečių ir prancūzų, filijos. Lietuviškų žemių misijas tepalietė vėliausiai išikūrė pranciškonai. Jų misijų pradžia siekė Mindaugo laikus, kada iš kitos pusės, būtent, iš Livonijos kiti pranciškonai misionieriai irgi ėmė kelti kojas į Lietuvą.

Šiuo metu pasirodė su savaimingais misiniais kėslais ir vokiečių ordinas Livonijoje ir Prūsijoje. Iš popiežiaus bulių matyti, kad vyko lyg konkurencija tarp lenkiškų pranciškonų ir jo. Dėl tos konkurencijos, rodos, sudužo popiežiaus planas išskirti iš Krokuvos vyskupijos rytinę Lukovo sritį ir joje įkurti atskirą vyskupiją jotvingiams ir lietuviams (apie 1248 m.). Tiesa, minimas vyskupas tai vietovei, tik nežinia, ar jis buvo konsekruotas. Dėl ordino pasipriešinimo greičiausiai nepavyko ir kito Gniezno arkivyskupo Lietuvai išventinto vyskupo, žinomo Vito, misija.

Šiame pirmame Lenkijos misionierių ir ordino susidūrimo jau galime išžiūrėti tą pagrindinį kliuvinį, neleidusį lietuviams ilgus amžius tapti krikščionimis. Tuo atžvilgiu, rodos, keista būtų ir pagalvoti, kad ordinas, įkurtas pagonims atversti, būtų buvęs jų krikšto kliūtimi. Tai prielaidai pagrįsti reikia žvilgtterėti į anų laikų kariškus ordinus ir jų tikslus.

2. VOKIEČIŲ ORDINO PASKIRTIS IR JO KĖSLAI

Abu ordinais, vokiečių ir Livonijos, buvo kryžiaus karų išugdytos dvasinės aplinkos padarai. Vokiečių ordinas įsikūrė, kaip žinome, Akkono mieste, Palestinoje, ir nuo pat pradžių turėjo kovoti su netikėliais. Jis buvo kariškas riterių ordinas, kaip ir beveik prieš 80 metų įsisteigęs prancūziškas templininkų ordinas, į kurį dideles viltis dėjo šv. Bernardas iš Clairvaux ir parašė tiesiog panegiriką *De laude novae militiae*. Kaip iš šios panegirikos matyti, nauji ordinais ir laikyti riteriais, tariant, kariais, būdingais to meto feodolinei santvarkai. Karas riteriams buvo lyg kasdieninė duona ir kai jo nebuvo, jie leido laiką turnyruose, medžioklėse ar net plėšikavimuose. Tuo būdu riterių karingumas derėjo pasauliniams tikslams. Tačiau ir supasaulėjusiems riteriams nepa-

¹³ *The Cambridge history of Poland*, 1950, 70 psl.

liko visai svetimi ir bažnytiniai uždaviniai. Jie jiems itin buvo peršami po Grigaliaus VII pravestų reformų, kuriomis pakelta Bažnyčios drausmė ir sustiprintas jos autoritetas. Tik šių reformų poveikyje galėjo kilti ir Kryžiaus karai ir organizuoti riteriai vienuoliškais ordinais. Jiems skirtas uždavinys tarnauti Bažnyčiai, ginant ir platinant tikėjimą.

Pirmieji vienuoliški arba dvasiniai ordinais steigėsi dviejose vietose: Palestinoje ir Ispanijoje, atseit, kur krikščionys kovojo su netikėliais saracėnais. Trečioji jų kūrimosi vieta buvo Pabaltijys, greta siaurės saracėnų, kaip lietuviai pagonys vėliau imti vadinti. Pirmas jų įkurtas Livonijoje (1202) trečio krašto vyskupo Alberto laikais. Jis turėjo būti vyskupo įrankiu nugalint ir krikštijant Padauguvio pagonis. Mat, Albertas kūrė su centru Rygoje sau bažnytinę valstybę, ir ordinas turėjo būti jo tarnas. Tačiau jis, tapęs vienintele ginkluota pajėga krašte, po kelerių metų išsisuko iš vyskupo valdžios ir savaimingai ėmė politikuoti. Jis pasisavino daugiau krašto žemių nei turėjo Rygos ir kiti du vyskupai. Tuo būdu, Livonijoje, kaip taikliai pastebėjo Bilmanis¹⁴, atsirado dvi feodalinės sistemos: bažnytinė ir Livonijos ordino. Bet Rygos vyskupas, nuo XIII amžiaus vidurio arkivyskupas, nepasidavė ordinui. Jų tarpusavė kova atsiliepė lietuviams ir žymia dalimi trukdė jų krikštą, kaip vėliau matysim.

Panašiu būdu, kaip Livonijoje, radosi ordinas ir Prūsuoje. Pirmiausiai Mozūrijos kunigaikštis Konradas įsteigė Dobriniaus ordiną (1228) kovoti su pagonimis prūsais ir jotvingiais. Kai po poros metų atsirado to paties Konrado pakviestas vokiečių ordinas, pirmasis išnyko. Šis ordinas, kaip ir Livonijos, pasidarė tuoju savaiminga politinė jėga. Popiežiaus, imperatoriaus ir per juos, gali sakyti, viso krikščioniško Vakarų pasaulio paremtas, jis įsteigė sau stiprią valstybę. O savo vokišku pobūdžiu jis įsijungė į tą vadinamą *Drang nach Osten* vyksmą, prasidėjusį jau nuo X amžiaus. Jis tapo toliausiai į rytus išsikišusi vokiška kolonialinė valstybė ir vokiečiai kolonistai jam daugiausiai paramos davė. Tad vokiečių arba kryžiuočių ordinas, būdamas iš esmės kariška organizacija, panaudojo karingumą savo politinei jėgai ugdyti ir valstybės sienoms plėsti. Jam nesvarbu buvo, ar tos politikos kelyje jam priešinosi pagonys ar krikščionys. Jam abieji buvo lygūs priešai. Juk žinoma, kad ir su lenkais krikščionimis jis taip pat atkakliai kovojo, kaip ir su pagonimis prūsais ir lietuviais. Jei jo kova su pagonimis lyg pateisinama kariškų ordinų paskirtimi, tai rungtynės su lenkais krikščionimis, rodos, neside-

¹⁴ *History of Latvia*, 1951, 89 psl.

rina su dvasinio ordino esme ir reiškia jo išsigimimą. Ši nuomonė nuo senų laikų kartota lenkų istorijografijoje ir literatūroje (ypač H. Sienkievičiaus romanuose). Ji pasisavinta ir lietuvių, pirmiausiai S. Daukanto ir vėliau romantikų. Tik ji pritaikyta ordino santykiams su pagoniškąja Lietuva. Kai patriotiniais jausmais vedini vokiečių romantikai (pradedant nuo J. Voigto) ėmė šiaip ar taip teisinti ordino politiką ne tik Lietuvos, bet ir Lenkijos atžvilgiu, tai radosi kontroversija tarp jų ir Lenkijos istorikų. Apie ją prabilo paskutiniu metu K. Górskis straipsnyje: *L'Ordre Teutonique: un nouveau point de vue*¹⁵. Górskio straipsniui atsirasti progą davė, rodos, labai rimta studija M. Hellmanno, Rytų Europos istorijos katedros vedėjo Mūnsterio universitete, pavadinta: *Bemerkungen zur sozialgeschichtlichen Erforschung des Deutschen Ordens*¹⁶. Hellmannas ordino užkariavimų politiką veda iš jo socialinės struktūros. Jis buvo iš esmės didikų organizacija ir jų nariams rūpėjo gyventi pagal savo luomo poreikius. Vadovaujantieji didikai buvo vokiečių diduomenės vaikai, ateiviai, stoję į ordino eiles apsirūpinti geru savo luomui prideramu gyvenimu. Tad ordino nariai buvo kunigaikštukai, kuriems pirmoje eilėje magėjo turtai, anais laikais matuojami žemės plotais. Yra įrodyta, kad bent XIV amžiuje ordino nariai turėjo sau privatinės žemės nuosavybes, nors tai ir nesiderino su vienuoliškais nuostatais. Hellmannui pritariant, galima paminėti ir vieno prancūzo diplomato ir keliauninko, Pilypo de Mézières, atsilankiusio 1364 m. Prūsiose, liudijimą. Jis dideliame kelionių aprašymo veikalė apie kryžiuočius taip kalba: «Gėrimu ir valgymu, apdaru ir apavu, ginklais ir jote jie yra lygūs... Jie pakyla kas naktį rytmetinei maldai. Pilyse ir konventuose jie gyvena kaip vienuoliai. Bet kai jie joja prieš tikėjimo priešus, apsiginklavę kryžiaus vėliava, kiekvienas jų panėši į kunigaikštį»¹⁷. Matyti, eidami į karą jie puošėsi pagal kunigaikštišką luomą ir tokie viešai rodėsi. Dar ryškiau apibūdino ordino diduomenišką sudėtį ir jo, taip sakant, supasaulėjimą Poznanės vyskupas Andriejus rašte lenkų pasiuntiniams Romoje, rašytame tuojau po Žalgirio mūšio. Čia tarp ko kita rašoma: «Štai jau šimtas metų sukako, kaip didysis magistras ir Jeruzalės šventovės broliai, už kuriuos joks dvasinis ordinas nebuvo galin-gesnis ir turtingesnis, taip perteko turtais (*creverunt in divitiis*), kad ne tik riteriai, bet net kunigaikščiai ir magnatai į jį stodavo laisvai, švelniai ir puikiai gyventi»¹⁸.

¹⁵ *Revue Historique*, 230 t., 1963, 285-294 psl

¹⁶ *Historisches Jahrbuch im Auftrag der Görres-Gesellschaft*, 1961, 126-142psl.

¹⁷ J. JAKŠTAS, *Das Baltikum in der Kreuzzugsbewegung des 14. Jhs.*, žr. *Commentationes Balticae*, VI-VII, 1959, 44 psl.

¹⁸ *Scriptores rerum Prussicarum*, III t., 438 psl.

Apibūdinta ordino sudėtis ir jo gyvenimo polinkis pagal ją stumte stūmė jį į užkariavimus, atseit, į žemės plotų grobimus. Žemės badas buvo jo politinės veiklos variklis. O pagoniškų lietuvių sričių atžvilgiu ši jo politika galėjo būti anais laikais ir ideologiškai pateisinama. Juk pagoniškų kraštų užkariavimas ar šiaip pajungimas buvo kariškiems ordinams vienintelė žinoma priemonė jiems į krikščionišką bendruomenę įjungti. Praktiškai ši politika reiškė pagoniškų kraštų grobimą.

3. VOKIEČIŲ ORDINAS LIETUVIŲ KRIKŠTO TRUKDYTOJAS

Kad ordinas nuo pat pradžių užsimojo Lietuvą pasijungti ir visą laiką tą viltį puoselėjo, rodo aiškiausiai jo dovanojimo dokumentai iš Lietuvos į Prūsus pabėgusiems. Į šios rūšies dokumentus paskutiniaisiais laikais atkreipė dėmesį V. T. Pašuto¹⁹, tiesa, kitais sumetimais nei ordino politikai Lietuvos atžvilgiu pavaizduoti. Mūsų reikalui svarbūs tie dokumentai juose reiškiamą ordino viltimi pajungti ir pakrikštyti Lietuvą. Šiuo atveju gal įdomiausias 1303 m. dokumentas, duotas pabėgėliui Gigailai, kuriame tarp ko kita sakoma, kada «Lietuvos kraštas Dievo malone krikščioniškam tikėjimui ir mūsų broliams palenktas bus, tada Gigaila turi apleisti šiuos du hakus su priedais ir turi pasiimti savo paveldystę, kurią jis iki šiol turėjo savo krašte, Aukaimiuose». Šis Pašutos cituojamas šaltinis, kuris ir man, prisipažįstu, prieš 35 m. skaitytas itin įspūdingas rodėsi, dokumentuoja aiškiai ordino pagrindinį politinį tikslą, kurio jis siekė, kol ji pagoniška buvo. Net ir po krikšto jo lengvai neišsižadėjo.

Bet susikūrusi Mindaugo valstybė pastojo kelią ordino kėslams ir jis turėjo paisyti jos sudarytų santykių. Tuo atveju atrodytų, jog Mindaugo krikštas ir jo vainikavimasis karaliumi būtų reiškęs minėtos ordino programos palaidojimą. Juk Lietuva čia tapo popiežiaus globojama karalystė su savaiminga bažnytine organizacija ne be ordino pritarimo. Atrodo, lyg ordinas būtų išsižadėjęs grobiamosios politkos ir sutikęs koegzistuoti su Lietuva.

Iš tikrųjų, mūsų istorinėje literatūroje vyrauja nuomonė apie Mindaugo krikštą daugiau laisvu apsisprendimu, kuriam visiškai pritarė Livonijos ordino magistras. Mums ji įdiegta pirmiausiai A. Aleknos vadovėlio, į kurį ji bus atėjusi iš klasiškos ir dar lig šiol nepralenktos J. Latkovskio monografijos apie Mindaugą. Alekna, kaip pamename, pagarbina Livonijos magistrą už Mindaugo prikalbėjimą krikštytis ir toliau jį vaizduoja buvus nuoširdžiu

¹⁹ *Obrazovanie litovskago gosudarstva*, 1959, 151-154 psl.

Lietuvos karaliaus rėmėju. Žinoma, negalima nepripažinti Mindaugo ir ordino bendradarbiavimo šioje Lietuvos krikščioninimo akcijoje. Ne be jo paramos jis gavo karališką vainiką ir vyskupą Lietuvai.

Bet tos surizgusios ir iki šiol neišnarpliotos Lietuvos vyskupo konsekrovimo aplinkybės verčia abejoti ordino politikos nuoširdumu. Tiesa, tuo klausimu negalima nieko sprendžiamo pasakyti, nes dalykas nėra pagrindinai tirtas. Dar niekas nesiėmė ryškinti tos veikaluose kyšančios painiavos, kur Lietuvos vyskupo konsekruotojais minimi net trys ganytojai: Rygos arkivyskupas ir Kulmo bei Neuburgo vyskupai²⁰. Iš viso, paini vyskupo konsekrovimo eiga rodo, jog Lietuvoje stengtasi įkurti kas viduramžiais vadinta ekzementinė vyskupija, atseit, tiesiog Romai palenkta. O tokios vyskupijos tegalėjo pageidauti vien ordinas Rygos arkivyskupiui, savo nedraugui, aplenkti.

Taip pat dovanojimas vyskupui žemių žemaičiuose, t. y. tame krašte, kuris tikrai buvo perleistas ordinui, greičiausiai ir vykdytas jam pageidaujant turėti vyskupą prie savęs. Ordino užmačios kuriant Lietuvos vyskupiją išeina aikštėn ir nuostatuose, pagal kuriuos jam turi priklausyti dešimtinė iš vyskupijos žemių ir vyskupas turi turėti ordino žmones palydovais, reiškia, lyg savo kariuomenę.

Ryškiausi ordino kėslų Lietuvos atžvilgiu dokumentai yra Mindaugo dovanojimai. Apie juos daug prirašyta ir pripažinta vienus jų esant autentiškus, kitus falsifikatus. Mūsų reikalui ne tiek jau svarbi jų kilmė, kiek ordino politika mindauginės Lietuvos atžvilgiu.

Jo politikai pasekti pagal dovanojimo dokumentus gražiai padeda Kurto Forstreuterio, žinomo ordino istoriko, berods, į pensiją pasitraukusio, Göttingene esančio buvusio Karaliaučiaus archyvo direktoriaus, veikalas²¹. Autorius specialiam ekskurse nurodo 3 serijas ordino pareigūnų darytų Mindaugo dokumentų transmtų (kopijų): 1352, 1386-1393 ir 1420 m. Visos kopijos pasiūstos iš Prūsijos ar Livonijos į Avinjoną ar Romą ordino prokuratoriui pasinaudoti bylose. Iš dokumentų transumavimo ir pasiuntimo numanu, kad ordinas brangino juos ir laikė svarbiu teisiniu argumentu. Kaip ordinas vertino Mindaugo dovanojimus, rodo Livonijos landmeisterio pareiškimas transumuojant 4 dokumentus Rygoje 1386 m. rugp. 27 d. Landmeisteris, pasak Forst-

²⁰ Šis paskutinis vyskupas, pavyzdžiui, minimas K. JURGELOS, *History of the Lithuanian Nation*, New Yorkas 1948, 74 psl.

²¹ *Die Berichte der Generalprokuratoren des Deutschen Ordens an der Kurie*, 1 t., 1961.

reuterio (288 p.) pareiškęs, jam esą reikalingi šie dokumentai « Romos kūrijoje ir dar kitur » ir originalai pavojinga siųsti.

Jeigu ordinas taip brangino mindauginius dokumentus dar šiuo metu, kada Lietuva jau buvo sudariusi su Lenkija vadinamą Kriavo uniją ir rengėsi krikštytis, tai ką bekalbėti apie anuos laikus, kada ji dar visiškoje pagonybėje tebetūnojo. O panašių dokumentų vertinimas ar net jų pagaminimas yra ryškus politinių kėslų liudininkas. Tad visai galima pritarti M. Hellmannui, kai jis minėtoje studijoje įrodinėja kryžiuočius iš tikrųjų trukdžius Mindaugo užsimotą kristianizaciją. Pasak tą vokiečių autorių, jie reikalavo atlyginti jiems donacijomis ir kėsinosi turėti pirmenybę (supremaciją) visame krašte. Išvestas iš kantrybės Mindaugas atsisakė nuo krikščionybės.

Akivaizdoje šios ordino politikos neniekintini yra ir popiežiaus atstovo Pranciškaus iš Moliano apklausinėtų liudininkų parodymai (1312), tiesa, labai priešiški ordinui, kur pakartotinai minimas Mindaugo krikštas ir dėl kryžiuočių kaltės jo atkritimas²².

Mindaugo atžvilgiu paimtoji ordino laikysena žymi per visą pagoniškos Lietuvos laikmetį ir net vėliau. Ji prasikiša, pavyzdžiui, kad ir Dusburgo kronikoje (rašytoje XIV amžiaus pradžioje), kai jis 1283 m. data pabraukia karų su prūsais pabaigą ir karų su lietuviais pradžia šiais žodžiais: « Ordino broliai pradėjo karą su ta galinga, kiečiausio sprando ir į karą įgudusia tauta, Prūsų žemės kaimyne, kuri gyveno anapus Nemuno upės Lietuvoje ». Iš tikrųjų, tragiškoje padėtyje atsidūrė lietuviai priversti kovoti su krikščionimis ir tuo pačiu metu ieškoti kelių santykiuoti su vakarietišku pasauliu.

Juk jie turėjo apsiginklavimu ir ištekliais prilygti daugiau ar mažiau savo priešams — Europos riteriams ir gauti mainais už savas prekes pirmoje eilėje ginklų. Iki ordino išplitimo Pabaltijyje lietuvių langas į vakarus buvo Klaipėda. Kai josios vietoje išdygo vokiškas Memelburgas ir panemuniais įsisiūbavo karai, tas kelias dingo. Jojo vietoje atsivėrė kitas — Dauguvos upe, vedęs į Rygą.

Ryga, žymiausias Hanzos sąjungos miestas rytiniame Pabaltijyje, ir Dauguvos upės kelias traukė Lietuvos pirklius nuo XIII amžiaus galo, kada josios baseinas su Polocku teko lietuviams. Rygos miesto savarankiškumas, kai jis pripažino vyskupą vien savo moraliniu suverenu ir nepriklausė ordinui, palengvino lietuviams prekybą su juo. Be abejo, iš prekybos santykių išaugo ir politinė-karinė sąjunga tarp Rygos miesto bei arkivyskupo ir lietuvių Vytenio ir Gedimino metu.

²² *Zeugenverhör des Franciscus v. Moliano*, išleido A. SERAPHIM, 1912.

1298 m. užsimezgusi ir ilgus metus — iki 1330 m. (tiesa, su pertrauka nuo 1313 iki 1322) trukusi sąjunga, rodos, buvo palankiausias laikas Lietuvai krikščioniškai tapti. Žinoma gan gyva iš Rygos atvykusių pranciškonų ir dominikonų veikla Lietuvoje, net kunigaikščio dvare. Apie ją išsamiai kalba kun. dr. V. Gidžiūnas dviejuose minėtuose veikaluose. Jei lietuviai vis dėlto ir šiuo metu pagonimis paliko, tai atsitiko ne be ordino kaltės. O kaltę ordinui meta pirmiausiai Gedimino laišakai.

Gedimino laišakai — tikras *crua* Lietuvos istorijoje, nuo seniausių laikų istorikus masinantis ir apviliantis. Daug apie tų 6 laiškų kopijas prirašyta ir galutinio sprendimo vis nepasiekta. Nuo XVIII amžiaus viduryje rašiusio liubekiečio Dreyer iki paskutinių metų autoriaus rygiečio H. Spliet daug rašalo išlieta. Jei sprendžiama išvada ir neprieita, tai paskutiniais metais padaryta neabejotina pažanga. Jau šie laišakai nebelaikomi nei paties Gedimino diktuotais raštais, kaip seniau darė laiškų autentiškumo gynėjai (pavyzdžiui, A. Prochaska), nei grynais rygiečių fabrikatais, kaip darė senesni tyrinėtojai (pavyzdžiui, J. Voigt ir K. Forstreuter dar 1928 m.). Pačius naujuosius tyrinėjimus taikliausiai nusako ši H. Spliet tezė: «Laiškai kilo iš pasitarimų tarp nuo kūrijos (popiežiškos) pareinamos Rygos arkivyskupo partijos ir Gedimino bei jo pranciškonų tarėjų»²³. Net ir Forstreuteris savo naujoje studijoje²⁴, nors ir laiko laiškus rygiečių kūriniiais ir savo naudai parašytus, tačiau spėlioja, kad jie su tyliu ar įsakmiu tolregio karaliaus pritarimu surašyti. Čia pat Forstreuteris dar priduria: «Jis atsižvelgė į savo sąjungininkus, bet nelinko leisti jiems diktuoti kelio ir laiku atšoko nuo jų»²⁵. Tuo būdu Forstreuteris 1955 m. jau nekalbėjo apie laiškų falsifikatus, kaip jis kalbėjo 1928 m., bet tik apie «įtariamus» arba apie laiškus, «ant kurių krinta abejotina šviesa» (*ein zweifelhaftes Licht*).

Gedimino laišakai rodo, kad tuo metu Lietuvoje buvo stiprus krikščioniškas sąjūdis, pranciškonų ir dominikonų stumiamas. Sąjūdis vyko išsiūbavusio kivirčo metu tarp rygiečių ir ordino, ir tas negalėjo neatsiliepti vienuolių misijai Lietuvoje. Ordinas, pretendavęs į Lietuvos krikšto monopoliją, negalėjo pakęsti rygiečių misinės veiklos joje. Neaiškus laiškų kilimas iš rygiečių ir Gedimino tarpo davė kryžiuočiams progą šmeižti priešus juos falsifikavus. Kaip iš rygiečių skundo Lübecko miesto tarybai pati-

²³ H. SPLIET, *Eine quellenkritische Übersicht zu den Gediminbriefen*, 1959, 15 psl.

²⁴ *Die Bekehrung des Litauerkönigs Gedimin*. Eine Streitfrage, žr. *Jahrbuch der Albertus-Universität zu Königsberg in Preussen*, VI (1955), 142-158 psl.

²⁵ Ten pat, 155 psl.

riame, kryžiuočiai jau pačioje 1324 m. pradžioje leido paskalą, jog laišškai esą rygiečių gaminiai²⁶. Bet tai nebuvo jų pradinis įsitikinimas. Pačioj pradžioj, t. y. 1323 m. jie tikėjo jų tikrumu, nors abejojo Gedimino krikšto rimtumu. Tai rodo Gedimino laiškų transumavimas Lübecke 1323 m. liepos 18 d., dalyvaujant kryžiuočių atstovams. Jie net džiaugėsi Gedimino laiškais ir « jei pažadai yra tikri » (taip jie kalbėjo), siūlė tuojuo siųsti delegaciją į Lietuvą ir sutiko patys padengti pusę išlaidų. Bet prie šio ordino sutikimo randame mįslingą pastabą maždaug šiaip skambančią: po krikšto tos genties paskiri didikai ir prasčiokai abiejų lyčių pasiliks savo luomuose ir laisvėse²⁷. Kaip aiškinti šią kryžiuočių pastabą? K. Forstreuteris pastebi dėl jos: « Lietuviai šiuo (krikšto) atveju turėtų išlaikyti savo laisves, t. y. nepajungti vokiečių ordiniui »²⁸. Tokiu kryžiuočių pastabos aiškinimu didelis ordino istorijos mokovas pripažįsta esmingą riterių intenciją — pasijungti lietuvius ir dabar nuo jos atsisakant. Bet, rodos, galima ir kitaip šią jų pastabą interpretuoti, lyginant su kitais ano meto dokumentais. O lyginimas parodytų, kad panašūs pareiškimai pasitaiko XIII amžiuje popiežių bulėse, kur kryžiuočiai perspėjami atsargiai elgtis su neofitais prūsais ir livoniečiais ir palikti jiems turėtas laisves. Kaip popiežiai bulėse kalbėjo, kreipdamiesi į neofitų suverenų kryžiuočius, taip dabar tie patys kryžiuočiai, taikstydami per krikštą kaip nors tapti Lietuvos suverenais, davė panašų pažadą. Bet galutiniam ir priekaištus išskiriančiam šio ordino atstovo pareiškimo išaiškinimui praverstų atskira studija, kurios imdamasis koks mūsų studiozas istorikas gerą darbą atliktų.

Šiaip ar taip, 1323-1324 m. Lietuva buvo atsidūrusi palankiose aplinkybėse priimti krikštą. Tik vidaus kovos Livonijoje, kuriose ir lietuviai dalyvavo, ir įsisenėję ordino kėslai Lietuvos atžvilgiu niekais pavertė rygiečių pastangas. Lietuvos krikšto akcija ryšium su Gedimino laiškais aiškiai parodė, kad krikščionybė negali ateiti į Lietuvą per ordiną. Tai gerai suprato Gedimino įpėdiniai, Algirdas ir Kęstutis, kai jie mezgė ryšius krikšto reikalu su imperatorium Karoliu IV ir, susikibę dėl Volynės ir Podolės su lenkais, siekė per šiuos popiežių. Įdomus jų susirašinėjimas su popiežiais ir šiųjų raginimas krikštytis dera lyg epilogu tos ilgos lietuvių kovos su ordinu dramos. Kaip epilogė, paprastai, sumuojamas dramos turinys ir daromos išvados, taip ir šiuose susira-

²⁶ *Liv., Est- und Curländisches Urkundenbuch*, VI, 472 psl.

²⁷ Ten pat, 11, nr. 691: « ... manentibus singulis gentis illius nobilibus et ignobilibus utriusque sexus in suo statu et conditionis libertate ».

²⁸ *Jahrbuch der Albertus-Universität zu Königsberg in Preussen*, VI (1955), 148 psl.

šinėjimuose primenamos lietuvių kovos su kryžiuočiais ir raginama iš jų padaryti išvadas — krikštytis. Tuo atžvilgiu itin būdingas Grigaliaus XI laiškas (1373) lietuvių valdovams, kur raginama krikštytis ir vaizduojama taika šiais žodžiais: «Liausis karai, kraujo praliejimai, žiaurios mirtys, niekšingos nelaisvės, plėšrieji grobimai, vargingos vergijos, sunkiausieji darbai, naikinantieji gaisrai ir kitokios neišskaičiuojamos blogybės, kylančios iš karo veiksmų»²⁹. Šiais išpūdingais žodžiais ir popiežius pasakė, kad ir netiesioginiai, jog lietuviams nėra ko iš kryžiuočių laukti ir prie krikšto reikia kitu keliu eiti. Po 13 metų lietuviai ir nuėjo maždaug popiežiaus patartu keliu. Bet nuėjo juo vėlai dėl tam tikrų ordino sudarytų istorinių aplinkybių. Šiuo atveju visai teismus pasirodo ir V. T. Pašuto, kai jis trumpai ir drūtai pasako: «Pagrindinė kliūtis lietuviams priimti katalikybę buvo ordinas»³⁰. Tik Pašuto savo tezę trumpai ir, manding, nevykusiai motyvuoja. Tebūna šis rašinys platesnė ir, kaip aš tikiu, taiklesnė pašutiškos tezės motyvacija.

DR. JUOZAS JAKŠTAS

Cleveland, Ohio, J.A.V.

²⁹ A. THEINER, *Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae*, 1 t, Roma 1863, 695 psl.

³⁰ *Obrazovanie litovskago gosudarstva*, 1959, 364 psl.

THE DELAYED CONVERSION OF LITHUANIA

by

Dr. JUOZAS JAKŠTAS

Summary

The generally accepted date of the conversion of the Lithuanian country as a whole is the year 1387. Therefore the Lithuanians were the last heathen people in Europe to join the community of the Catholic Church. They had remained unaffected by both of their neighbors, the Poles and the Russians who were converted in the 10th century. Though the heathen Lithuanians mingled closely with the eastern Christians during the 13th and 14th centuries and as a leading power built the grand duchy, they preserved their original faith. The differences in the cultural development during the preceding ages probably separated the Lithuanians from the eastern Slavs and prevented them from accepting their faith.

The Lithuanians were more influenced by the western Church. It was the Polish Church that first attempted to expand toward the western, most Lithuanian tribe — the Yotvingiai. The Polish endeavors toward conversion of the Lithuanians were thwarted by the military Teutonic Order. This Order was settled among the Baltic tribes with the purpose of the converting them to Christianity. But the Teutonic Order intrinsically connected the conversion with political aims, namely, the subjugation of Lithuania. Lithuanians, being intent on preserving their independence, fought back the attempts of the knights. The results were wars of almost 200 years that prevented the Lithuanian people from embracing the Christian faith.